

JAKA EUCHARYSTIA, TAKA PARAFIA. KIERUNKI ODNOWY DUSZPASTERSTWA PARAFIALNEGO

Ks. Kazimierz Półtorak

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego
Szczecin

Życie i działanie Kościoła przyjęło się opisywać w teologii pastoralnej za pomocą tzw. funkcji, których wzajemne powiązania i zależności znakomicie oddają dynamizm duszpasterstwa¹. To, co składa się na liturgię, jedną z podstawowych funkcji Kościoła, bywa nie bez racji traktowane jako sedno życia chrześcijańskiego. Duchowa łączność z Bogiem, życie modlitwy, kult, sakramenty, celebracje – w znaczący sposób specyfikują konkretne społeczności chrześcijańskie. Kontekst polskiego duszpasterstwa nierozdzielnie związany jest ze stylem świętowania niedzieli². Co więcej, w różnych okresach i w wielu środowiskach Msza św. niedzielna i to, co z nią bywa powiązane, determinowały charakter kościelności i katolickości danego środowiska. Można zauważyć pewną prawidłowość, że sposób przeżywania niedzieli oraz styl życia wspólnoty kościelnej wzajemnie się warunkują. Dla przykładu: sposób sprawowania Mszy św. niedzielnych równocześnie objawia charakter parafii i wpływa na styl życia kościelnego w konkretnej parafii oraz jej środowiskach. Jeden z analityków polskiego życia kościelnego przedstawia tę prawdę w postaci tezy: Jaka

¹ Por. W. Przygoda, *Funkcje urzeczywistniania się Kościoła*, „Roczniki Teologiczne” 46 (1999) z. 6, s. 176–188.

² Mówiąc o świętowaniu niedzieli, mamy na myśli sprawowanie Eucharystii oraz wiele innych aspektów jej przeżywania, a zwłaszcza samo „świętowanie”. Por. J. Staniek, *Niedziela jest nam potrzebna*, w: www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAP/sw_wojciech_2010_komunia_02.html (21.09.2011).

Eucharystia, taka parafia³ Problem można również postawić w sposób odwrotny: Jaka parafia, taka Eucharystia. Zarówno jeden, jak i drugi sposób spojrzenia wart jest głębszej analizy w celu określenia wzajemnych implikacji między świętowaniem niedzieli i duszpasterstwem. Czy odnowa duszpasterstwa nie wiąże się ściśle z odnową sposobu przeżywania niedzieli w parafii? Ciekawy materiał źródłowy dla wspomnianych poszukiwań odnajdujemy w pracach Pierwszego Synodu Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej⁴

1. Liturgia i duszpasterstwo w pracach I SASK

W zamyśle biskupa diecezjalnego I SASK miał wypracować nowe kierunki pracy duszpasterskiej na Pomorzu Zachodnim⁵ Prace synodu rozpoczęło osiem komisji do spraw: Duchowieństwa, Współpracy z Instytutami Życia Konsekrowanego, Przepowiadania i Nowej Ewangelizacji, Duszpasterstwa, Kultu Bożego, Nauki i Wychowania, Katolików Świeckich, Struktur Archidiecezjalnych. Strategia prac synodu dowartościowała ocenę aktualnego stanu analizowanych aspektów życia archidiecezji: przeprowadzono badania socjologiczne nad religijnością, zbierano spostrzeżenia różnych środowisk kościelnych, kierowano konkretne zapytania do duchownych i wiernych świeckich w para-

³ L. Slipek, *Parafia w wielkim mieście*, Warszawa 2009, s. 24; tenże, *Parafia, jakiej pragnę*, Warszawa 2001, s. 43; por. W. Aramowicz, *Model współczesnej parafii, czyli jaka parafia – taki Kościół*, w: www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAP/jakapar_takik1.html (27.06.2011).

⁴ Dalej stosowany będzie skrót: I SASK.

⁵ Metropolita Szczecińsko-Kamieński, Dekret zwołujący Pierwszy Synod Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej i ogłaszający jego otwarcie, „Prezbiterium” Pismo urzędowe Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej (2004) 9–10, s. 283–284. Efektem prac synodu są dokumenty poszczególnych komisji w formie *Instrumentum Laboris: Przepowiadanie i nowa ewangelizacja w Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej. Instrumentum laboris*. Szczecin 2004 (dalej stosowany będzie skrót PNE); *Misja katolików świeckich w Kościele szczecińsko-kamieńskim. Instrumentum laboris*. Szczecin 2006 (dalej stosowany będzie skrót MKS); *Komisja do spraw duszpasterstwa. Instrumentum laboris*. Szczecin 2007 (dalej stosowany będzie skrót KD); *Komisja do spraw współpracy z instytutami życia konsekrowanego. Instrumentum laboris*. Szczecin 2007 (dalej stosowany będzie skrót WIZK); *Komisja do spraw kultu Bożego. Instrumentum laboris*. Szczecin (dalej stosowany będzie skrót KB); *Komisja do spraw nauki i wychowania. Instrumentum laboris*. Szczecin (dalej stosowany będzie skrót NW). Prace pozostałych dwóch komisji nie doprowadziły do powstania dokumentów w formie *Instrumentum laboris*. Zob. Pierwszy Synod Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej. *Instrumentum laboris*. Szczecin 2009 (materiały wewnętrzne, Archiwum Kurii Metropolitalnej Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej).

fiach⁶ Analizy dały podstawę do oceny duszpasterstwa, a w konfrontacji z aktualnymi wskazaniem teorii duszpasterstwa – do sugestii zmian w różnych obszarach życia kościelnego w diecezji. Prace I SASK ciągle trwają, a zebrane materiały, rodzaj dokumentu wstępnego, pozwalają na sformułowanie konkretnych postulatów zmian w życiu parafii oraz jej środowiskach. Kierunki odnowy wspólnot kościelnych swój początek i źródło mają w praktycznej realizacji liturgii Kościoła, którą w dużym stopniu objawia sposób przeżywania niedzieli.

Dokument o liturgii I SASK ma postać wskazań praktycznych, mocno umotywowanych teologicznie. Dużą jego część stanowią postulaty dotyczące sprawowania Eucharystii oraz chrześcijańskiego przeżywania niedzieli. Już pobieżna analiza wspomnianego dokumentu pozwala stwierdzić, że prace komisji skupiają się na wyznaczeniu kryteriów i szczegółowych zasad dla kształtowania liturgii w parafii. Szczegółowe przypomnienie nauki Kościoła o kształtowaniu poszczególnych aspektów życia liturgicznego, wskazań szczegółowych *Konstytucji o liturgii, Ogólnego wprowadzenia do mszału dla diecezji polskich, Instrukcji Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej*, dokumentów Kongregacji Kultu Bożego, częste aplikacje do konkretów życia parafialnego – wskazują na chęć wykorzeniania błędów z liturgii parafialnej oraz kształtowania jej zgodnie z duchem Kościoła soborowego. Ze wspomnianego dokumentu oraz efektów prac pozostałych komisji synodu można wyprowadzić wszechstronne wskazania oraz motywację do kształtowania niedzielnej Eucharystii. Postulaty dotyczące liturgii sugerują szerszą reformę duszpasterstwa oraz różnych aspektów życia parafialnego.

Soborowa odnowa liturgii dowartościowała znaczenie niedzielnego zgromadzenia wiernych w życiu i działaniu parafii (zob. KL 42; KDK 1)⁷ Także dla doskonalenia codziennego życia parafii i wspólnot kościelnych niezbędne jest pogłębione i wszechstronne postrzeganie prawdy o niedzieli. Z prac I SASK, z obserwacji i badań wynika, że w praktycznych przejawach życia kościelnego na Pomorzu Zachodnim, w celebracji Eucharystii i świętowaniu niedzieli, aspekt czynnościowo-społeczny znacznie dominuje nad wymiarem ascetyczno-liturgicznym. Analiza praktyki Kościoła w pracach I SASK wskazuje na zaakcentowanie wymiaru przedmiotowego parafialnych celebracji niedzielnych,

⁶ Prace I SASK skłoniły biskupa diecezjalnego do zlecenia badań nad religijnością w archidiecezji, których owocem jest opracowanie: W. Zdaniewicz, S.H. Zaręba (red.), *Postawy społeczno-religijne mieszkańców Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, Szczecin 2006.

⁷ Zob. *Dies Domini*, nr 32–36.

częste poprzestawanie na powierzchownym znaczeniu tzw. odprawiania Mszy św.⁸ Samo zaś duszpasterstwo parafialne wymaga zdecydowanego ożywienia i współczesnienia: *Nie wystarczy już [tylko] odprawiać Mszę św.*⁹ Można postawić tezę, że odkrycie istoty Eucharystii i teologicznie poprawny, pogłębiony sposób przeżywania niedzielного zgromadzenia wiernych jest jednym z warunków kształtowania parafii jako wspólnoty oraz odnowy życia chrześcijańskiego w parafii.

2. Teologia niedzielного zgromadzenia wiernych a kształt duszpasterstwa

Teologiczna interpretacja sprawowania liturgii, zwłaszcza niedzielnej Eucharystii, zasadza się na tajemniczej wymianie darów między niebem i ziemią. W liturgii Odwieczny Bóg zstępuje z wysokości w Jezusie Chrystusie, by sprawować liturgię – służbę Boga dla człowieka. Uobecniające się misterium Chrystusa tu i teraz staje się źródłem siły w życiu poszczególnych osób i całych wspólnot, a równocześnie otwiera uczestnikowi liturgii szeroki horyzont przyszłości – umacnia nadzieję. Uczestnictwo (*koinonia*) w męce, śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa stanowi klucz do rozumienia istoty Królestwa Bożego realizującego się w życiu człowieka i wspólnoty Kościoła¹⁰

Według nauczania kościelnego niedziela jest drogą budowania tożsamości ludzkiej i osobowej każdego człowieka, dniem doskonalenia wspólnoty między-

⁸ Zob. MKS nr 48, 58; *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*. Poznań 2001, nr 64 s. 201 (dalej stosowany będzie skrót: II PSP).

⁹ NM, nr 20; Por. S. Zasada, *Serwis to o wiele za mało*, „Rzeczpospolita” Dodatek specjalny z dn. 9.12.2010. *Kościół w Polsce. Raport*, s. 9. „Rzeczpospolita” wydała w serii *Dodatek specjalny* zbiór artykułów, wywiadów, opinii, opracowań na temat realiów współczesnego Kościoła katolickiego w Polsce. Choć treści zawarte w tym opracowaniu mają charakter publicystyczno-dziennikarski, to jednak warto do nich nawiązać w opracowaniu naukowym ze względu na bogactwo tematyczne, szerokie grono autorów – biskupów, kapłanów i świeckich uczestników życia społecznego, a także aktualne dane dotyczące realiów życia kościelnego w Polsce; por. Z. Nitecki, *Duszpasterstwo zwyczajne w parafii a urzeczywistnianie się Kościoła*, Lublin 2001, s. 319–323.

¹⁰ Zob. B. Nadolski, *Liturgika*, t. IV, *Eucharystia*, Poznań 1992, s. 102–103; por. *Eucharystia*, w: *Leksykon liturgii*, opr. tenże. Poznań 2006, s. 414–415; Tenże, *Kocham Niedzielę*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. *Wierzę w Boga Ojca*. Program duszpasterski na rok 1998/99, Katowice 1998, s. 78–80; S. Rosso, *Un popolo di sacerdoti. Introduzione alla liturgia*, Torino 2007², s. 375–379; B. Testa, *Sakramenty Kościoła*, opr. L. Balter, Poznań 1998, s. 184–186.

ludzkiej. To w ramach lokalnego zgromadzenia chrześcijan, którzy dzielą wspólne radości i trudy życia, Chrystus uobecnia się w postaciach eucharystycznych, aby umacniać chrześcijan do ofiarnego życia w wierze, nadziei i miłości. W misterium niedzieli łączy się Msza ołtarza z Mszą życia człowieka, jego egzystencją osobistą i dziejami wspólnoty lokalnej. Parafia, gromadząc się wokół ołtarza i sprawując sakramenty, staje się realnym środowiskiem tryumfu Ewangelii w konkretnych warunkach historycznych. W mądrości niedzieli duże znaczenie ma odpoczynek, który staje się promocją życia, świeżości, prowadzi do radości dzielenia się z braćmi w świętującej wspólnotcie. Niedzielne świętowanie staje się misterium czasu, Paschy, życia, wolności całej wspólnoty.

Niedziela jest dniem uwielbienia Boga i dziękczynienia, daje szansę powrotu do źródła życia i istnienia każdej istocie ludzkiej. Świadome uczestnictwo (*koinonia*) we Mszy św. pozwala chrześcijaninowi nawiązywać dialog miłości z Bogiem w Jezusie Chrystusie, przez którego zbawienie nie jest zaciemnione jakąś zamierzchną przyszłością, ale staje się aktualnym dziełem Boga w człowieku, który żyje z wiary. W ten sposób poszczególne wspólnoty celebrujące misterium Paschy Chrystusa gromadzą się jako Kościół, który żyje z mocy Eucharystii, z tajemnicy gromadzenia się w imię Pana, w Jego Duchu i Mocy¹¹

Poprawne rozumienie tajemnicy niedzieli i zgromadzenia wiernych na sprawowanie Eucharystii inspiruje życie i działanie poszczególnych wspólnot i całej parafii. Istnieje również odwrotny proces: brak zrozumienia oraz słabe dowartościowanie niedzieli degraduje chrześcijańskie rozumienie tajemnicy Kościoła aktualizującego się w historycznych, codziennych warunkach konkretnej parafii. Rozumienie tajemnicy królestwa Bożego w życiu konkretnych ludzi oraz zaangażowanie w jego realizację są ściśle powiązane z rozumieniem istoty niedzieli i jej świętowaniem. Niezbędna jest taka odnowa jej przeżywania, celebrowania niedzielnego zgromadzenia wiernych, sprawowania sakramentów, urzeczywistniania wspólnoty przez niedzielne świętowanie, aby duszpasterstwo w ramach parafii znajdowało w niedzieli potrzebny kształt, motywacje, łaski nadprzyrodzone oraz inspiracje osobowe i społeczne.

¹¹ B. Nadolski, *Kocham Niedzielę*, dz. cyt., s. 81–84; por. H.J. Sobeczko, *Ewangelizacyjny wymiar liturgii*, w: Komisja Duszpasterstwa Ogólnego Konferencji Episkopatu Polski, *Poznać Chrystusa*. Program duszpasterski na rok 2001/2002, Katowice 2001, s. 221–226.

3. Ku odnowie posług w parafii

Nauczanie Kościoła oraz uzasadnienia liturgiczne wskazują na to, że niedzielne Msze św. powinny mieć charakter świątecznego zgromadzenia wspólnoty wiernych wokół Chrystusa i Jego Paschy (por. KL 102; 106)¹² Tymczasem badania nad religijnością wiernych archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej oraz wskazania zawarte w dokumentach roboczych I SASK nie pozbawiają złudzeń: przeżywanie niedzieli w diecezji nastawione jest na obsługę parafian¹³ Nieprzygotowani i nieuświadomieni parafianie opuszczają liturgię niedzielną, nie angażują się w jej przebieg, często są biernymi i obojętnymi uczestnikami Mszy świętych. Ten słaby stan formacji liturgicznej potwierdzają także badania religijności w diecezji¹⁴ Ponad 45-letnie inspiracje Soboru Watykańskiego II w dużej mierze czekają na realizację w praktyce Kościoła na Pomorzu Zachodnim, a z pewnością także w innych Kościołach lokalnych. Rodzi się podstawowy postulat dla odnowy duszpasterstwa i życia kościelnego: w przeżywaniu niedzieli należy przekształcić nastawienie na obsługę parafian we wspólnotową celebrację Paschy Pana. Taki kierunek odnowy przeżywania niedzieli, zgodny zresztą ze wskazaniem Kościoła, staje się jednocześnie inspiracją do odnowy całego duszpasterstwa¹⁵ Poszczególne aspekty celebracji Eucharystii wiążą się ściśle z innymi płaszczyznami życia Kościoła jako takiego: jego wymiarem wspólnotowym, dowartościowaniem laikatu, odkryciem charyzmatycznego aspektu życia i działania wspólnot, koncyliaryzmem, dialogiem wewnątrzkościelnym, wrażliwością na słowo Boże, świadomością obecności Pana w sakramentach i życiu wspólnoty. Wskazane aspekty duszpasterstwa domagają się odnowy w archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej także w świetle wskazań I SASK.

¹² *Niedziela*, w: *Leksykon liturgii*, dz. cyt., s. 1041–142.

¹³ Zob. KB, nr 8; 14.

¹⁴ M. Chmielewski, *Praktyki religijne w Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, w: W. Zdaniec, S. Zaręba (red.), *Postawy społeczno-religijne mieszkańców Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej*, Szczecin 2006, s. 70–75.

¹⁵ Konieczne jest takie formowanie wiernych chrześcijan, aby celebracja tajemnic wiary prowadziła do kierowania się tą wiarą w życiu codziennym. W badaniach nad religijnością mowa jest o „parametrze konsekwencyjnym”, zgodności rytuału z codzienną egzystencją. Podobny tok rozumowania należy zastosować w odniesieniu do odnowy duszpasterstwa Kościoła w Polsce: Gromadzenie dużej części parafian na niedzielnej Eucharystii powinno się wiązać z równie intensywną ich obecnością w szeroko rozumianym życiu i działaniu Kościoła, w duszpasterstwie. Zob. *Dies Domini*, nr 34, 36, 45; MKS, nr 59.

3.1. Pogłębianie świadomości Kościoła – wspólnoty

Bazą i swego rodzaju wspólnym mianownikiem wszelkich przemian w życiu Kościoła jest teoretyczne i praktyczne pogłębianie rozumienia wspólnotowości¹⁶ Istota zaś wspólnoty chrześcijańskiej łączy się ściśle z jej wymiarem duchowym oraz liturgicznym. Soborowe rozumienie *communio*, zwłaszcza w jego praktycznym wymiarze, z trudem przebija się do świadomości zarówno kapłanów, jak i osób świeckich. Liturgia jest działaniem zbiorowym, zakłada więc istnienie wspólnoty, której członkowie współdziałają w celu oddawania czci Bogu. Wspólnota modlitwy umożliwia wiernym realizację pełni życia wspólnotowego przez udział w obrzędach liturgicznych. Należy więc dążyć do tego, by – jak mówi *Konstytucja o Liturgii – poczucie wspólnoty (...) było żywe podczas liturgii, zwłaszcza przy wspólnym sprawowaniu (niedzielnej) Eucharystii* (KL 42; por. EdE 21). Tu najpełniej uobecnia się Kościół, a liturgia staje się dla każdego człowieka miejscem modlitwy, przyjaźni i wzajemnej pomocy¹⁷ Dokumenty I SASK postulują wzmocnienie wymiaru wspólnotowego celebracji Eucharystii¹⁸

Kościół karmi się wewnętrznym życiem wspólnoty zjednoczonej wokół Eucharystii¹⁹ Łamanie Chleba, wspólne spożywanie posiłku, zgromadzenie braci na czytaniu i rozważaniu słowa Bożego są praktykowane przez wspólnoty kościelne, poczynając od czasów apostoelskich (por. Dz 2,42.46). Biorąc wzór z postawy Założyciela, chrześcijanie zawsze mieli na uwadze troskę o wszystkich członków wspólnoty, zwłaszcza o *źle się mających*²⁰ Zarówno wspólne

¹⁶ Zgromadzenie liturgiczne jest Kościołem lokalnym świętującym w danym miejscu w określonym czasie, a także reprezentuje Kościół powszechny. To, co definiowane jest przez *ecclesia*, ma znaczenie nie tylko „lokalne”, ale zawiera w sobie ideę „razem” Dlatego zgromadzenie liturgiczne wskazuje na wcielany Kościół Chrystusowy bardziej niż wspólnotę jurydyczną. Wspólnota liturgiczna jest prawdziwie Boża, gdyż jest zwołana w imię Boga, jest zgromadzona w Chrystusie i jest ożywiona przez Ducha Świętego. Zob. R. Falsini, *Assamblea liturgica*, w: *Dizionario teologio interdisciplinare*, Vol. 3, Marietti, Torino 1977–1978, s. 425; por. S. Rosso, *Un popolo di sacerdoti. Introduzione alla liturgia*, Torino 2007, s. 396.

¹⁷ Por. J. Bagrowicz, *Uczyć czy wychowywać? „Ateneum Kapłańskie” 70 (1977) z. 3*, s. 439; M. Mendyk, *Katecheza drogą do udziału w życiu Kościoła. Refleksje liturgiczno-pastoralne*, „Perspectiva”, Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne 2 (2003), s. 102–104.

¹⁸ Zob. MKS, nr 48–51.

¹⁹ Zob. S. Hołodok, *Czynne uczestnictwo wiernych we Mszy Świętej*, w: www.opoka.org.pl/biblioteka/t/ta/tap/w_sluzbie_08_2010.html (19.09.2011).

²⁰ Tamże.

łamanie Chleba, jak i rozważanie prawd Bożych, modlitwa od pierwszych wspólnot chrześcijańskich przez całe dzieje Kościoła wspierały proces socjalizacji, swego rodzaju zadomowienia w środowisku życia i pracy. Ta funkcja integracyjna i socjalizacyjna, choć realizowana w odmiennych formach, pełni ważne zadanie również we współczesnej parafii. Traktowanie własnej parafii jak środowiska braterskiego i rodzinnego, angażowanie się licznych osób w przygotowanie i przeżywanie niedzieli, rozbudowanie posługi służby liturgicznej mocno przyczyniają się do rozumienia parafii jako własnego domu, w którym każdy ma swoje miejsce i неповtarzalne zadania do wypełnienia.

I SASK ukazuje różne aspekty zatroskania o rodzinność w życiu parafii. Jej przejawem jest dbanie o piękno wystroju świątyni, strojów i szat liturgicznych, którymi powinny się wyróżniać zespoły pełniące różne funkcje liturgiczne²¹ Poszczególne wezwania modlitwy wiernych, komentarze do Mszy św., procesja darów ołtarza, lektorzy, kantor²², komentator, schola, ministranci – te i inne czynności i funkcje mogą angażować dużą liczbę wiernych świeckich, którzy podczas celebracji Eucharystii wymownie prezentują wspólnotowe oblicze środowiska parafii. Swoje miejsce w celebracji Eucharystii powinny mieć grupy i wspólnoty danej parafii. Wiele dynamizmu mogą wnieść w śpiew i modlitwę wspólnotową grupy ruchów kościelnych, przedstawiciele stowarzyszeń oraz rad kościelnych²³ Wspólnotowy sposób przeżywania niedzielного zgromadzenia wiernych pobudza uczestników liturgii do myślenia o parafii jako o swojej rodzinie i skłania pozostałych do poszukiwania własnego, bardziej czynnego miejsca w życiu lokalnego środowiska.

²¹ Zob. KB, Wskazania 9.

²² Zdecydowanie należy zmienić funkcjonującą praktykę powierzania roli kantora organiście, a powierzyć ją dobrze przygotowanemu kantorowi. Rolą organisty jest akompaniowanie muzyką organową, tymczasem bardzo często dźwięk organów i głos organisty, wzmocniony używaniem przez niego mikrofonu, zagłusza harmonijny śpiew ludu. „Zarówno od organisty, jak i od osób, które grają podczas liturgii na innych instrumentach, wymaga się, by czynili to z wprawą i zachowaniem piękna artystycznego i charakteru muzyki kościelnej” Zob. KB Wskazania 54. ISASK wskazuje na odpowiednie umiejscowienie osoby pełniącej rolę kantora. „Jeśli podczas liturgii swoje zadania wykonuje komentator bądź kantor podtrzymujący śpiew ludu, winien czynić to nie z ambony, lecz z ustawionego w stosownym miejscu pulpitu” Zob. KB, Wskazania 37.

²³ „Należy zabiegać, by w parafiach istniało wiele stopni wiernych posługujących przy ołtarzu, jak chociażby ministranci, lektorzy, kantorzy, komentatorzy, przynoszący dary, odczytujący wezwania modlitwy wiernych. Zabiegać trzeba także, by w każdej świątyni posługiwał organista i istniał, o ile to tylko możliwe, chór” Zob. KB, Wskazania 38.

W tworzeniu atmosfery sprzyjającej budowaniu wspólnoty dużą rolę do spełnienia ma kapłan, zwłaszcza proboszcz parafii. Sposób kształtowania przebiegu Mszy św. i jej odprawiania w dużym stopniu objawia świadomość wagi elementów wspólnotowych w środowisku modlitewnym. Kapłan wykonujący większość czynności liturgicznych, zawłaszczający zadania przeznaczone dla świeckich, wytwarza swego rodzaju model klerykalny i statyczny danego środowiska. Z kolei poczucie wspólnotowości osób celebrujących Eucharystię sprzyjają: rozbudowana celebrowanie angażująca dużą liczbę posługujących wokół ołtarza i mająca charakter animowania wspólnoty, harmonijnie przygotowane i przeprowadzone akcje liturgiczne w ścisłej współpracy zespołów liturgicznych z podziałem na funkcje, wiele osób zaangażowanych w akcję liturgiczną, kształt przestrzeni kościoła lub kaplicy akcentujący ołtarz jako centrum wspólnoty, dobrze przygotowane teksty, odpowiednio ułożone pieśni, aklamacje. Otwartość prezbitera, jego nastawienie na dialog, odkrywanie oczekiwań i możliwości poszczególnych członków wspólnoty, a zwłaszcza wycucie pasterskie i autentyczne, pełne ducha ewangelicznego przepowiadanie słowa Bożego, inspiruje wiernych świeckich do przewycięzania indywidualizmu, wyprowadza z poczucia samowystarczalności²⁴ Samo przepowiadanie słowa Bożego powinno prowadzić do odkrywania specyficznych darów i możliwości ubogacania braci i siostr we wspólnocie. Ukazywanie bogactwa charyzmatów we wspólnocie eucharystycznej uzdalnia do efektywniejszego zaangażowania na rzecz parafii i środowiska²⁵ Z Eucharystii przeżywanej wspólnotowo duchowni i świeccy czerpią wzór i siłę do codziennego wzbogacania życia chrześcijańskiego, które objawia organizm wspólnoty parafialnej.

3.2. Budowanie relacji między duchownymi i świeckimi

Odnowa liturgii w dużym stopniu jest uzależniona od harmonijnej współpracy duchownych i świeckich twórców oraz uczestników celebracji. Swego

²⁴ Dużą rolę w wychowawczą pełni stały dialog oraz różne płaszczyzny komunikowania się podmiotów życia parafialnego. Por. M. Dziewiecki, *Duszpasterstwo jako forma komunikacji*, w: www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAP/duszpasterstwo_komunikacja.html (20.09.2011).

²⁵ NE, nr 32; MKS, nr 20. Nauka o charyzmaty pobudza do rozumienia wspólnoty w kategoriach harmonijnej „jedności w wielości” Por. L. Balter, *Rola charyzmatów w życiu Kościoła. Teologiczne spojrzenie na charyzmaty*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. *Duch Święty i Jego obecność w Kościele*. Program duszpasterski na rok 1997/98, Katowice 1997, s. 289–293; B. Biela, *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła*, Katowice 2006, s. 72–80.

rodzaju chorobą duszpasterstwa Kościoła w Polsce jest brak proporcji w zaangażowaniu duchownych i świeckich. Liczne opracowania wskazują wręcz na klerykalizację duszpasterstwa: to kapłani decydują nawet o najdrobniejszych rozwiązaniach praktycznych, często właśnie ksiądz rezerwuje sobie przysłowiowe zapalenie świec na ołtarzu, a osoby świeckie nie mają ani świadomości, ani przygotowania do realizowania zadań z natury im przysługujących²⁶ Można mówić o sporym niedowładzie w relacjach duchowni – świeccy, co mocno rzuca na realizację konkretnych działań pastoralnych, a ewidentnie zaznacza się w sposobie celebrowania Eucharystii²⁷ Taka sytuacja ma wiele uwarunkowań społeczno-historycznych, ale niepokojący jest brak determinacji w przewyciężaniu tego zjawiska²⁸

Nie czekając na jakiegokolwiek nakazy duszpasterskie, należy wykorzystać od dawna ustalone kanony uczestnictwa wiernych świeckich w kształtowaniu liturgii Eucharystii. Wspólne przygotowywanie celebracji, tworzenie zwyczaju stałej formacji w poszczególnych kategoriach posług oraz ustalanie osób odpowiedzialnych za każdą niedzielną celebrację stwarza szeroką płaszczyznę spotkań i dialogu kapłanów oraz świeckich w każdej parafii. Jak najpełniejsze zaangażowanie osób świeckich w przeżywanie niedzieli, praktyczne współdziałanie duchownych ze świeckimi jawi się jako powszechna metoda spotkania i wymiany poglądów.

Inną formą realizowania dialogu wewnątrzkościelnego oraz metodą wyprowadzania osób świeckich z bierności i indywidualizmu jest aktywność rad. I SASK zobowiązuje każdą parafię do tworzenia oraz aktywizacji Parafialnych

²⁶ MKS, nr 71; por. A. Petrowa-Wasilewicz, *Mobilizacja świeckich pilnie potrzebna*, „Rzeczpospolita”, dz. cyt., s. 12.

²⁷ Przysłowiowym określeniem sytuacji klerykalizacji liturgii jest nazywanie odprawianych Mszy św. „teatrem jednego aktora” Prace I Synodu ASK zdecydowanie potwierdzają brak zaangażowania osób świeckich i poczucie samowystarczalności duchownych w przygotowaniu i celebrowaniu Eucharystii. Liczne opracowania lokalnych grup synodalnych zawierają uwagi wskazujące na nieumiejętność współpracy kapłanów ze świeckimi, ich paternalistyczne, roszczeniowe, często urzędowe nastawienia. Z drugiej jednak strony jest mowa o braku chęci i czasu ze strony osób świeckich, aby czynnie zaangażować się w przygotowanie i realizację konkretnych funkcji liturgicznych. Zob. Materiały wewnętrzne Komisji Przepowiadania i Nowej Ewangelizacji I Synodu Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej. Archiwum Kurii Metropolitalnej w Szczecinie.

²⁸ Zob. MKS, nr 46; por. D. Lipiec, *Problemy we współpracy duchowieństwa i laikatu*, „Roczniki Teologiczne” 50 (2003) z. 6, s. 231–244.

Rad Duszpasterskich oraz Parafialnych Rad Ekonomicznych²⁹ Dobrze zorganizowane prace rady, szeroki dialog prowadzony wokół zagadnień parafialnych i systematycznie prowadzone planowanie duszpasterskie pobudzają wiernych świeckich do odpowiedzialności za sprawy parafii i całego Kościoła.

Najpierw jednak powinna wzrosnąć współodpowiedzialność osób świeckich za kształt Eucharystii sprawowanej w ich kościołach i kaplicach. W miejsce biernych i indywidualistycznych nastawień powinno pojawić się podejście wspólnotowe i zaangażowane. Zarówno duchowni, jak i świeccy uczestnicy liturgii muszą wystrzegać się samowystarczalności, anonimowości oraz obojętności na drugiego³⁰ Synod zachęca do aktywności, która powinna rozpocząć się od przewycięzania skostniałych mechanizmów izolacjonizmu i ucieczki w prywatność. Zarówno duchowni, jak i świeccy powinni przewycięzać rutynę i złe przyzwyczajenia w organizowaniu liturgii. Często chodzi o wyzbywanie się wzajemnych uprzedzeń. Wydaje się to kluczem do odnowy organizacji przeżywania niedzieli. Przede wszystkim potrzebna jest systematyczna rozmowa na ten temat, a dobrym forum jest Parafialna Rada Duszpasterska. Zaangażowanie w pracach rady daje osobom świeckim poczucie współdziałania i współodpowiedzialności.

3.3. Środowiska wspólnotowe parafii

Określenie zasad odnowy parafii wiąże się z uwypukleniem kategorii wspólnoty we wszelkich działaniach pastoralnych. W Piśmie Świętym pojęcie wspólnota (*koinonia*), jako współuczestnictwo, oznacza przede wszystkim relację człowieka do Boga, a dopiero na drugim miejscu relacje międzyludzkie. Zatem Kościół stanowi wspólnotę teocentryczną, co już w pierwszych słowach podkreśla Konstytucja Dogmatyczna o Kościele (por. KK 1). Specyficzną cechą chrześcijaństwa nie jest monoteizm unitarystyczny; chrześcijanie rozumieją Boga jako Trójcę Osób. Znaczy to: jako Trójjedyny Bóg jest ze swej istoty wielością, relacją, dialogiem, a więc – wspólnotą. W takim wyobrażeniu ma szukać swej tożsamości Kościół – obraz Trójjedynego. Jest to *lud zjednoczony jednością Ojca i Syna i Ducha Świętego* (zob. KK 4). Własną tożsamość członkowie

²⁹ MKS, nr 39; KD, nr 22. Dokument o duszpasterstwie zawiera propozycje statutów dla parafialnej rady duszpasterskiej oraz ekonomicznej. Zob. KD, Aneks I; Aneks II.

³⁰ MKS, nr 48; 58; KD, nr 18.

Kościół zdobywają dopiero przez wspólnotę z Bogiem i z dziećmi Bożymi, swoimi bliźnimi. W konsekwencji Kościół więc musi być wspólnotą dialogu i jednością we wspólnocie³¹ Taka też powinna być część Kościoła, którą jest parafia.

Praktyka życia pokazuje, że współczesne parafie charakteryzują się wielką biernością katolików. Niski jest procent osób zaangażowanych w działalność apostołską; powszechny jest model udzielania pozwoleń, reglamentowania działalności podmiotowej świeckich w duszpasterstwie. Parafia wyartykułowana w postaci małych grup, wspólnot współdziałających ze sobą, żywych i twórczych, daje możliwość odkrywania darów i charyzmatów poszczególnych wiernych. Potrzebny jest jasny schemat działania wspólnot na terenie parafii, który zapewni perspektywiczną oraz skoordynowaną ich działalność dla tworzenia jedności z Bogiem i między sobą, w łączności z proboszczem i innymi podmiotami życia parafialnego. Organizm całej parafii może żyć intensywnie i twórczo w mniejszych wspólnotach, komórkach ewangelizacyjnych.

Według synodu z zestawienia realiów życia kościelnego ze wskazaniem Soboru Watykańskiego II wynika, że współczesne parafie często nie mają charakteru wspólnotowego, a spory odsetek katolików nie ma świadomości, że parafia powinna być wspólnotą, dlatego utożsamia ją z instytucją³² Prostą konsekwencją takich zapatrywań jest uznawanie Kościoła za instytucję, zwłaszcza że w tym przekonaniu usilnie utwierdzają laickie media. Choć czynniki instytucjonalne są istotne dla wzrostu Kościoła, to jednak ważniejsze są czynniki środowiskowe. W duszpasterstwie istotnym zadaniem jest ukazanie struktury duchowej Kościoła, jej wymiaru personalnego, wspólnotowego. Współczesny parafianin potrzebuje środowisk, gdzie mógłby uczyć się Kościoła, życia we wspólnocie. Synod wskazuje na potrzebę małych grup, ruchów, wspólnot, które będą środowiskiem zdobywania doświadczenia wiary³³

³¹ Zob. MKS, nr 36–45; por. P. Neuner, *Eklezjologia – nauka o Kościele*, w: W. Beinert (red.), *Podręcznik teologii dogmatycznej. Mariologia. Eklezjologia*, Kraków 1995, s. 424–427; M. Duda, *Parafia w nauczaniu Ojca Świętego Jana Pawła II*, w: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego, *Ewangelizacja w tajemnicy i misji Kościoła*. Program duszpasterski na rok 1994/95, Katowice 1994, s. 452–464.

³² Por. Z. Nosowski, *Parafia ciągle potrzebuje odnowy*, w: Komisja Duszpasterstwa Ogólnego Konferencji Episkopatu Polski, *Głosić Ewangelię nadziei*. Program duszpasterski na rok 2004/2005, s. 81–93.

³³ Zob. PNE, nr 10; NE, nr 23; MKS, nr 11.

Choć rola rodziny w wychowaniu do wiary pozostaje zawsze podstawowa i niezbywalna, to jednak potrzebne są także inne wspólnoty formacyjne³⁴ Synod inspirowane do tworzenia w parafii małych grup, wspólnot wymiany myśli, wspólnot kultu i modlitwy, miłości braterskiej, przyjaźni, wzajemnej pomocy³⁵ Wspólnota nie może powstać bez bliskich i częstych kontaktów tworzących ją osób, zmierzających do uformowania relacji określanych słowem *my*. Oprócz wspomnianych wyżej aktywności w ramach relacje takie mogą powstawać na festynach, pielgrzymkach, podczas wspólnych spotkań w świetlicy parafialnej, w różnych formach zagospodarowywania czasu wolnego³⁶ Bezpośrednie kontakty na płaszczyźnie zamieszkiwania na tym samym terytorium – w parafii, pozwalają na lepsze poznanie członków wspólnoty, własnych uwarunkowań, odkrycie uzdolnień i możliwości.

Dużą żywotność wnoszą we współczesne parafie działalność ruchów odnowy chrześcijańskiej. Dzięki powszechności i rozbudowanej strukturze parafii ruchy charyzmatyczne, ruchy odnowy duchowej mogą szeroko oddziaływać w środowiskach życia współczesnych parafian. Ruchy są elitarne, dlatego nie obok parafii, ale poprzez parafię ich skuteczność może być większa. Popierając wszystkie ruchy odnowy duchowej, dążyć należy do tego, aby cała parafia stała się charyzmatycznym, żywym i działającym ludem. Liczne parafie trącą starością, bezruchem, jakby pleśnią stagnacji i formalizmu. Stały się centrami biurokratycznymi, w których administruje się sakramenty, podkreślając ich wymiar jurydyczny, uprawniający do formalnej przynależności do Kościoła katolickiego. Są jakby zamrożone, skostniałe, bez życia, entuzjazmu i radości, co nie sprzyja działaniu apostołskiemu. Szansę na ożywienie struktury parafii oraz jej funkcji stanowią pojawiające się propozycje odnowy parafii. System żywych wspólnot, komórek ewangelizacyjnych tworzących parafię daje doskonałą sposobność, być może unikalną, aby Kościół mógł stawić czoło wyzwaniom współczesnego świata³⁷

³⁴ Por. NM, nr 21–22; MKS, nr 23.

³⁵ NE, nr 23; NM, nr 32.

³⁶ Zob. MKS, nr 12, 59; NE, nr 32; KD, nr 41.

³⁷ Por. B. Wolański, *Kierunki odnowy ewangelizacji pastoralnej w parafii*, w: W. Przygoda (red.), *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, Sandomierz 2011, s. 251–262; R. Pindel, *System komórek parafialnych*, w: A. Michalik (red.), *Duszpasterz wczoraj, dziś, jutro*, cz. II, *Wybrane zagadnienia duszpasterskie*, Tarnów 1997, s. 54–56; K. Półtorak, *Odnowa parafii według systemu EKoPar. System Ewangelizacyjnych Komórek Parafialnych*, „Ateneum Kapłańskie” 548 (2000), s. 122–139.

W rozwoju wspólnoty duże znaczenie ma konfrontacja własnego przeżywania wiary z wiarą innych członków wspólnoty, zwłaszcza liderów, w tym duchowych przewodników – kapłanów. Poprzez budowanie się tych wspólnot urzeczywistnia się Kościół. W takim znaczeniu wspólnota jest zasadą życia i działania Kościoła, a budowanie wspólnot staje się podstawowym zadaniem duszpasterstwa parafialnego. Małe grupy, wspólnoty są pomostem do wejścia poszczególnych osób w życie parafii, a przez nie w życie Kościoła³⁸

3.4. Parafia domem dla młodzieży

Jak zostało wykazane wcześniej, rzeczywistości wspólnoty oraz liturgii są ze sobą ściśle powiązane, dlatego pełne, świadome i zaangażowane uczestnictwo w liturgii jest uzależnione od jakości zaangażowania w życie wspólnoty parafialnej. Istotną funkcję wspólnototwórczą w parafii pełnią różne gremia współuczestnictwa i współodpowiedzialności, którymi są rady, a zwłaszcza: ekonomiczna, duszpasterska, katechetyczna³⁹ To przez ich aktywność i stałe animowanie struktur dialogu wewnątrzparafialnego następuje sukcesywne uwspólnotowanie podejmowanych decyzji, potem poszczególnych dzieł, wreszcie projektów duszpasterstwa parafialnego i podmiotu ich realizacji. Zaangażowanie w aktywność grup i wspólnot buduje ducha współodpowiedzialności za parafię i poprzez jej przedstawicieli zaangażowanych w poszczególne dzieła daje poczucie wspólnoty życia i działania.

Wspólne działanie jest jednym z przejawów życia młodzieżowego, dlatego w poszukiwaniu uaktywnienia duszpasterstwa młodzieży konieczne są propozycje zespołowe i środowiskowe. Gdy przyjrzymy się miejscom obecności młodzieży, środowiskom, w których przebywają, okaże się, że parafia zamieszkania często jest marginalnym miejscem ich pobytu. Uczą się poza parafią, poza nią organizują również swoje zajęcia pozalekcyjne, zainteresowania, sport i rekreację. Z tych racji dla skuteczności duszpasterstwa młodzieży należy docenić

³⁸ Por. B. Biela, *Parafia miejscem urzeczywistniania się Kościoła*, dz. cyt., s. 553–564.

³⁹ Zob. MKS, nr 48; *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia*, w: IIPSP, nr 46, s. 23; por. A. Długosz, *Duszpasterstwo młodzieżowe wobec nowych wyzwań*, w: Komisja Duszpasterstwa Ogólnego Konferencji Episkopatu Polski, *Głosić Ewangelię nadziei*, s. 132–139; K. Półtorak, *Współodpowiedzialność i uczestnictwo w życiu Kościoła. Rady diecezjalne i parafialne 40 lat po Soborze Watykańskim II*, w: tenże (red.), *Recepcja wskazań soboru w życiu i działaniu Kościoła w Polsce. Niektóre wyzwania 40 lat po Soborze Watykańskim II (1965–2006)*, Szczecin 2006, s. 133–139.

rolę większego rejonu niż parafia. Można przyjąć, że skuteczniejszym obszarem organizacji duszpasterstwa młodzieży jest dekanat⁴⁰

Duszpasterstwo młodzieży w dekanacie skierowane jest przeważnie do gimnazjalistów i starszej młodzieży za pomocą inicjatyw zbierających młodych. Mogą to być jednostkowe bądź cykliczne propozycje adresowane do różnych grup. Konieczny jest wysoki stopień atrakcyjności podejmowanych działań. Domaga się to profesjonalnego przygotowania opartego na kompetentnym zespole animatorów. Niezbędna jest więc działalność dekanalnego lub rejonowego zespołu animującego duszpasterstwo młodzieży pod kierunkiem dekanalnego moderatora, którym powinien być odpowiedni kapłan. Zasadniczą cechą duszpasterza dekanalnego jest bez wątpienia dobry kontakt i porozumienie z młodzieżą. Najlepiej do funkcji tej nadaje się kapłan pełniący rolę katechety w gimnazjum lub liceum, do którego uczęszcza młodzież z kilku parafii. Gdy uczniowie uczący się w szkole pochodzą z wielu parafii, można zaproponować działania rejonowe albo cykl przedsięwzięć wzmagających współzawodnictwo między poszczególnymi dekanatami. W takiej sytuacji do współpracy należy zaangażować dwa dekanaty albo nawet więcej.

Charakter podejmowanych inicjatyw zależy od celu, jaki zakłada sobie dekanalna ekipa duszpasterstwa młodzieży. Pamiętając o atrakcyjnym charakterze podejmowanych działań, należy dobrze przemyśleć pojawiające się pomysły. I SASK zachęca do aktywizowania grup parafialnych, którymi mogą być: *wspólnoty podstawowe*, *«grupy dzielenia»*, *kręgi rodzin*, *grupy spotkań domowych*, *kręgi biblijne*⁴¹ Centrum aktywności tych grup powinna być formacja-animacja chrześcijańska, a więc modlitwa, katecheza, szkoła apostołstwa. Jednak oczywista jest właściwa forma odpowiadająca stylowi młodzieży, zawierająca dynamikę, radość, spontaniczne i przekonujące formy wyrazu. Niezbędne są więc muzyka, śpiew albo refleksja oraz nastrój w małych grupach. Odpowiednie aspekty działań powinny być przedmiotem szczegółowych przygoto-

⁴⁰ „Dekanat może stanowić platformę współpracy w zakresie duszpasterstwa specjalnego, a zwłaszcza duszpasterstwa rodzin, nauczycieli, służby zdrowia, dzieci i młodzieży, liturgicznej służby ołtarza, ludzi pracy, rolników itp. Księża dziekani oraz jego współpracownicy duchowni i świeccy mogą organizować regionalne kongresy, spotkania formacyjne, obchody liturgiczne, a także imprezy kulturalne, konkursy literackie, festiwale muzyki religijnej, imprezy sportowe dla dzieci i młodzieży z rejonu” Zob. KD, nr 16; por. NW, nr 35; MKS, nr 63; R. Kamiński, *Duszpasterstwo ponadparafialne*, „Roczniki Teologiczne” 45 (1998) z. 6, s. 54–58.

⁴¹ NE, nr 12; NW, nr 49; MKS, nr 52. Centrum duszpasterstwa młodzieży może z powodzeniem pełnić również rolę środowiska realizacji przygotowania bliższego do małżeństwa. Por. KD, nr 123–127.

wań ustalonych ekip diakonii. W ich skład powinni wchodzić młodzi przedstawiciele grup kościelnych, ruchów, szkół ewangelizacji⁴²

Niezbędne jest uprzednie przygotowanie projektu podejmowanego przedsięwzięcia, szczegółowy plan, etapy działania, cele jednostkowe, środki, metody i przewidywane reakcje. Należy wyznaczyć odpowiedzialnych, koordynatorów, a przede wszystkim zgromadzić potrzebne środki. Zwłaszcza te ostatnie wydają się być ważnym problemem w dobie zubożenia i ekonomicznego niedowładów społeczeństwa. Niezbędne jest jednak inwestowanie w przedsięwzięcia związane z duszpasterstwem młodzieży. Należy uwrażliwiać proboszczów, a także osoby zaangażowane w wychowanie młodzieży, aby wspierali dzieła autentyczne, żywotne, poruszające środowisko, a takim dziełem powinna być każda propozycja duszpasterstwa młodzieży na szczeblu dekanalnym bądź rejonowym⁴³

Dekanalne inicjatywy duszpasterstwa młodzieży muszą mieć poparcie poszczególnych proboszczów tworzących prezbiterium rejonowe. Dlatego niezbędne są otwartość umysłu, kompetencja oraz zdatność kandydatów na proboszczów współczesnych parafii. Kryteria doboru powinny więc stanowić sprawności, kompetencje kapłanów, a zwłaszcza otwartość umysłu i gotowość do współpracy. Zacieśnianie duszpasterstwa do terytorium parafii, wąski i lękowy minimalizm, brak odwagi oraz szerokości patrzenia są nieprzezwyciężalnymi przeszkodami realizacji współczesnych form duszpasterstwa, zwłaszcza młodzieży. Proboszczem współczesnej parafii może być osoba zdolna do współpracy w ekipie i rozumiejąca aktualną dynamikę społeczno-eklezyjalną⁴⁴

Inicjatywy rejonowego duszpasterstwa młodzieży powinny otrzymać poparcie różnych szczebli strukturalno-materialnych poszczególnych parafii. Niezbędne jest wsparcie parafialnych rad duszpasterskich poszczególnych parafii, pojedynczych osób dorosłych służących radą, konkretną pomocą i doświadczeniem⁴⁵. Dobre efekty może przynieść włączenie się rodziców młodzieży, przez

⁴² Zob. NE, nr 25; por. K. Półtorak, *Młodzież, ruchy kościelne a paradygmat kultury postmodernistycznej*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 7 (2008), s. 9–36.

⁴³ Duszpasterstwo rejonu wydaje się być szansą dla ożywienia duszpasterstwa młodzieży. Por. R. Kamiński, *Duszpasterstwo ponadparafialne*, dz. cyt., s. 57; K. Półtorak, *Odnowa ewangelizacji diecezji*, w: W. Przygoda (red.), *Ewangelizacja*, dz. cyt., s. 293–306.

⁴⁴ *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chrześcijaństwa*, w: II PSP, nr 43, s. 22.

⁴⁵ Zob. NE, nr 23; MKS, nr 47.

co atmosfera świętowania i chrześcijański klimat przeniosą się do rodzin oraz sąsiedztwa młodzieży. Ma to znaczenie tak apostołskie, jak i promocyjne, a owocność ewangelizacyjna zyskuje aprobatę środowisk świeckich.

Nie wszystkie inicjatywy dekanalnego duszpasterstwa młodzieży muszą mieć duży zasięg i szeroki rozmach. Często drobne akcje, pojedyncze inicjatywy lokalne mogą stanowić niezbędne uzupełnienie szerokich działań w ramach dekanatu. Małe inicjatywy powinny jednak posiadać przynajmniej dwie cechy: być autentyczne oraz stałe. To zagwarantuje apostołską skuteczność nawet najmniejszym propozycjom⁴⁶

Wspomnieć również trzeba o bazie lokalowej dla działalności dekanalnego duszpasterstwa młodzieży. Należy pamiętać, że prawie w każdej parafii istnieją dawne salki katechetyczne. Wiele z tych pomieszczeń może pełnić doskonale funkcję klubu, kawiarni czy centrum danej aktywności. Parafia to jednak nie tylko budynki kościelne, ale duże terytorium osiedlowe, obszar ze społecznością lokalną. Użytkowane są w niej pomieszczenia szkolne, rad osiedlowych, gminnych, domy kultury, kluby różnych organizacji i stowarzyszeń, świetlice, harcówki itp. Najlepszym miejscem wydaje się szkoła, w której opiekę nad grupą sprawować może mieszkający w parafii nauczyciel, najlepiej będący również animatorem bądź przedstawicielem struktur parafialnych⁴⁷

Szczególnym przypadkiem rejonu duszpasterskiego może być niewielkie miasto, w którym istnieją 2–3 parafie. Jest to środowisko jeszcze bardziej przystające do prezentowanej koncepcji rejonowego duszpasterstwa młodzieży, które możemy nazwać w tym przypadku miejskim duszpasterstwem młodzieży⁴⁸ Wszystko, co zostało powiedziane o poszczególnych aspektach dekanalnego duszpasterstwa młodzieży, jest łatwiejsze do zrealizowania w ramach małego bądź średniego miasta. Zarówno młodzieżowe zespoły ludzkie, dobór współpracowników dorosłych, specjalistów, jak i zgromadzenie środków, pomocy materialnej i technicznej wydają się łatwiejsze w atmosferze rodzinnej niedużego środowiska. Przewycięzać natomiast należy zacieśnianie umysłu, zawiść i pojawiające się w społecznościach konflikty oraz animozje.

⁴⁶ Por. R. Kamiński, *Główne kierunki pracy duszpasterskiej Kościoła w Polsce*, w: J. Ostrowski (red.), *Duszpasterstwo a wyzwania XXI wieku. Materiały z sympozjum Pastoralistów Polskich 22–24 kwietnia 2001*, Kielce 2001, s. 55 n.

⁴⁷ Por. NE, nr 23; KD, nr 40.

⁴⁸ Por. R. Kamiński, *Główne kierunki pracy*, dz. cyt., s. 59–60.

Praktyczną realizacją dekanalnego duszpasterstwa młodzieży są świetlice lub oratoria, swego rodzaju otwarte centra dla dorosłych i młodzieży. Szczególnie młodzi potrzebują miejsca, w którym mogą spotkać się w gronie rówieśników, doświadczyć ducha chrześcijańskiego, podjąć refleksję na temat życia, młodości, powołania, zła i dobra. Jako historyczne doświadczenie oratorium, choć z pewnymi ograniczeniami, stało się znakiem troski wspólnoty wierzących o młode pokolenie. Oratorium było w tradycyjnej parafii miejscem współpracy podmiotów wychowawczych w edukacji dzieci i młodzieży oraz angażowaniu ich w życie religijne. Oratorium nie jest celem samym w sobie, ale jednym z elementów życia kościelnego całej wspólnoty lokalnej. Nawet najbogatszy program oratorium nie zwalnia uczestniczenia w całościowym dziele misji ewangelizacyjnej, zwłaszcza z dowartościowaniem sakramentów i całej parafialnej aktywności. Jednak wspólny projekt wychowawczy, angażowanie coraz to nowych animatorów i współzarządzanie projektem jest okazją do tworzenia atmosfery rodzinnego przeżywania wiary, w którym każdy może znaleźć swoje miejsce. Cechą charakterystyczną projektu oratorium jest otwartość na każdego parafianina. Wszyscy powinni znaleźć tam akceptację i mieć możliwość dojrzenia w człowieczeństwie oraz rozwijania i celebrowania wiary⁴⁹

⁴⁹ Zob. NE, nr 22. Oratorium w tradycyjnej parafii oznaczało miejsce współpracy podmiotów wychowawczych w edukacji dzieci i młodzieży oraz angażowaniu ich w życie religijne. Obecnie to się zmienia. Rodzina nie wspiera już tak jak kiedyś rozwoju wiary i życia religijnego. Oznacza to, że duszpasterz i struktury wychowawcze powinny podjąć wezwanie wynikające z „nowej ewangelizacji” Oratorium nie jest celem samym w sobie, jest jednym z elementów życia kościelnego całej wspólnoty lokalnej. Nawet najbogatszy program oratorium nie zwalnia z uczestniczenia w całościowym dziele misji ewangelizacyjnej, zwłaszcza z dowartościowaniem sakramentów i aktywności całej parafii. Metoda i styl oratorium opierają się na wytwarzaniu oraz animowaniu propozycji wychowawczych dla młodzieży odpowiadających ich oczekiwaniom i potrzebom. Oratorium powinno być przede wszystkim propozycją wychowawczą wewnątrz życia młodych ludzi, która nie wyklucza, ale zawiera wszystkie aspekty życiowe: religię, kulturę, szkołę, wychowanie, sport, zabawę, przyjaźnię. Wszystkie te drogi mają prowadzić do spotkania nowego przyjaciela – Jezusa. Oratorium jest miejscem, gdzie parafia ukazywana jest młodzieży w sposób interesujący, jako środowisko otwarte i witalne, a nie struktura usługowa; jest miejscem poważnej współodpowiedzialności całej wspólnoty parafialnej; przybliżania młodych do katechezy i formacji; odkrywania własnego powołania; miejscem precyzyjnie zorganizowanym i dobrze wpisanym w parafię; poszukiwania odpowiedzi na poważne pytania młodych, odkrywania tego, co w głębi serc; rozwoju kreatywności i fantazji twórczych; stałego kontaktu z kierownictwem duchowym, transformacji i odnowy. Zob. V Baresi. F. Fornasini. *I cortili. Progettare e gestire il cortile è la prima accoglienza in oratorio*. Milano 2005, s. 14–43; E. Bianco, *Educhiamo con lo stile di Don Bosco*, Milano 2003, s. 21–35; Q. Cappelli, *Negli oratori l'oratorio*, Brescia 2007.

Ożywieniu parafii na polu wspólnotowym oraz liturgicznym służy dzieło katechezy parafialnej, zwłaszcza katechezy dorosłych (zob. KKK 1075)⁵⁰ Szczególne znaczenie dla pogłębiania świadomości liturgicznej ma katecheza mistagogiczna. Uczestnicy katechezy mistagogicznej powinni poznać poszczególne obrzędy w świetle wydarzeń zbawczych zgodnie z żywą tradycją Kościoła, poznać znaki liturgiczne oraz potrzebę połączenia czynnego uczestnictwa w Eucharystii z codziennym postępowaniem⁵¹ Należy tak przygotować wiernych do udziału w liturgii, aby w niej uczestniczyli z potrzeby serca w sposób świadomy, czynny i pełny. *Liturgia i katecheza stanowią dwie różne, ale nierozdzielne rzeczywistości, poprzez które aktualizuje się w Kościele misterium Chrystusa. Można zatem przyjąć, że bez katechezy liturgia popada w formalizm i magizm, natomiast katecheza bez liturgii spada do poziomu indoktrynacji, lekcji abstrakcyjnej i intelektualnej*⁵²

⁵⁰ Katecheza jest szczególną formę posługi słowa, dzięki której możliwe staje się osiągnięcie dojrzałości religijnej. Tę dojrzałość rozpoczyna tzw. nawrócenie początkowe, które uczy żywego, bezpośredniego i czynnego wyznawania wiary (DOK, 82). Przez to katecheza staje się miejscem i echem toczącego się zbawczego dialogu Boga z człowiekiem (DOK, 144). Dobrze prowadzona katecheza uwrażliwia nas na konieczność i niezbędność przyłgnięcia do Boga wraz z wynikającymi z tego konsekwencjami. Katecheza uczy więc wierzących poznawania treści, prawd wyznawanej wiary, uczy jej celebrowania podczas liturgii, przeżywania i rozważania podczas modlitwy. Ponadto uczestnicząc w katechezie, uczymy się, w jaki sposób możemy świadomie i dobrowolnie całkowicie powierzyć się Bogu. Rozróżnia się następujące rodzaje katechezy: dogmatyczna – naucza prawd wiary zestawianych w syntetyczne skróty, zwane symbolami wiary; moralna – podkreśla konwersyjny wymiar wiary, potrzebę nawrócenia i podjęcia nowego sposobu postępowania zgodnego z wyznawaną wiarą; chrzcielna – ukazuje historię zbawienia związaną z sakramentami inicjacji chrześcijańskiej, szczególnie chrztu i rolę w nim Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego, uwielbionego; eucharystyczna – mówi o ustanowieniu Eucharystii jako pamiątki, ofiary i uczy, podkreśla stałą obecność Chrystusa pod postaciami eucharystycznymi, omawia rolę prezbitera w jej celebracji, uczy sposobu uczestniczenia w tej najważniejszej liturgii; małżeńska – ma na celu przybliżenie katechizowanym sakramentu małżeństwa i jego konsekwencji; pokutna – swoją treścią łączy się z sakramentem pokuty i pojednania, omawia warunki tego sakramentu, które powinny być spełnione, aby udzielane rozgrzeszenie stało się rzeczywistością, a skruszony penitent mógł przyjąć ten sakrament. Katecheza, poprzez którą Kościół wypełnia swoje zadanie doprowadzenia wiernych do zbawienia, ma swoje trzy funkcje: wtajemniczenia, wychowania i nauczania w wierze. Zob. R. Murawski, *Katecheza*, w: Z. Pawlak (red.), *Katolicyzm A–Z*, dz. cyt., s. 190–200.

⁵¹ Zob. S. Hołodok, *Czynne uczestnictwo wiernych we Mszy Świętej*, w: www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAP/czynne_uczestnictwo.html (20.07.2011).

⁵² Zob. NW, nr 51; por. (A. Hajduk); S. Schudy, *Konieczność dopełnienia katechezy szkolnej przez udział w liturgii*, w: *Niedziela dzisiaj. Sacrum w życiu społecznym*, Wrocław 1993, s. 96–97; B. Biela, *Kościół-wspólnota*, Katowice 1993, s. 241; A. Lepa, *Parafia wielkomijska jako środowisko wychowawcze*, w: A. Lepa (red.), *Dziś i jutro parafii*, Łódź 1991, s. 27; Zob. także: *Leitlinien für die Aufgaben der Gläubigen im Bistum Hildesheim*, „Gottesdienst der Kirche” 26 (1992) nr 16–17, s. 124–125; S. Szczepaniec, *Seminarium diakonii parafialnej*, Lublin 1991; J. Charytański, *Religia w szkole a liturgia*, w: *Niedziela dzisiaj*, dz. cyt., s. 104–107;

Dokumenty Kościoła zachęcają do tworzenia różnych grup katechetycznych, które stałyby się w parafii miejscem wychowania do liturgii oraz szkołą życia wspólnotowego (CTr 47; por. DOK 8487; EN 58). Skuteczna katecheza objawia się w konkretnym życiu wspólnoty, a jednocześnie sama potrzebuje realnego środowiska wspólnoty kościelnej⁵³ Również I SASK wyznacza dla niej znaczące miejsce w życiu liturgicznym parafii. Katecheza ze swej natury związana jest z liturgią i życiem sakramentalnym, gdyż właśnie w sakramentach Jezus Chrystus najpełniej działa dla przemiany człowieka. (CTr 23; KKK 1074). Dlatego winna mieć ona wymiar liturgiczny, wprowadzając w misterium Chrystusa, przechodząc od tego, co widzialne, do tego, co niewidzialne, od znaku, do tego, co on oznacza, od sakramentów do misterii obecności Chrystusa (KKK 1075). Dlatego według I SASK każda parafia zobowiązana jest do organizowania pełnego katechumenatu dla nieochrzczonych; przeprowadzania odpowiedniego przygotowania zarówno dzieci i młodzieży, jak i ich rodziców do przyjęcia sakramentów oraz obchodów ich rocznic; organizowania specjalnych nabożeństw okolicznościowych dla dzieci i młodzieży; włączenia dzieci i młodzieży w świętowanie uroczystości parafialnych; organizowania Mszy św. niedzielnych z czynnym udziałem dzieci i młodzieży⁵⁴

3.5. Formacja biblijna i liturgiczna

Niezbędna dla poprawnego rozumienia Kościoła oraz jego przejawów życia jest biblijna inspiracja postaw i działań chrześcijańskich. Już wczesne chrześcijaństwo budowało swoją koncepcję wychowania i formacji na Biblii⁵⁵ Znajomość i żywe przeżywanie słów Pisma Świętego kształtuje autentycznego ducha chrześcijańskiego każdego zgromadzenia wiernych, także niedzielnej Eucharystii. Biblijnej inspiracji domaga się poszukiwanie kierunków odnowy życia chrześcijańskiego i relacji społecznych we współczesnej parafii. Dlatego

K. Konecki, *Liturgia w duszpasterstwie – ciągle niespełnionym postulatem*, „Ateneum Kapłańskie” 85 (1993) z. 2–3, s. 215–224.

⁵³ *Sacramentum caritatis*, nr 52; por. M. Mendyk, *Katecheza drogą do udziału w życiu Kościoła. Refleksje liturgiczno-pastoralne*, „Perspectiva” Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne 2 (2003), r. II, s. 102; P. Tomasiak, *Miejsce katechezy dorosłych w duszpasterstwie polskim*, w: K. Misiaszek (red.), *Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła*, Warszawa 2002, s. 214–225.

⁵⁴ Zob. NW, nr 51.

⁵⁵ *Formacja liturgiczna*, w: B. Nadolski (red.), *Leksykon liturgiki*, Poznań 2006, s. 471.

formacja biblijna wiernych w dokumentach synodu jawi się jedno z podstawowych zadań dla duszpasterstwa.

Formacja biblijna jest zadaniem katechezy szkolnej i przyparafialnej, zwłaszcza związanej z przygotowaniem do sakramentów Pierwszej Komunii Świętej, bierzmowania i małżeństwa⁵⁶ Powinna ona prowadzić wiernych chrześcijan do zażyłości z Bogiem, stale przemawiającym do swojego ludu. To w Jezusie Chrystusie, Słowie Wcielonym, Bóg wypowiedział się najpełniej, a wszelkie sposoby czytania i medytacji słów Pisma Świętego powinny prowadzić do osobowej więzi z Chrystusem Panem. Parafialna formacja biblijna polega na przenikaniu słowem Bożym wszystkich działań, a zwłaszcza bezpośredniej pracy z Biblią w formie kręgów refleksji biblijnej, *lectio divina*, katechezy biblijnej, formacji biblijnej w ruchach, stowarzyszeniach i organizacjach kościelnych⁵⁷

Współczesne duszpasterstwo domaga się rozwijania nowych sposobów formacji biblijnej zawierających elementy interaktywne, dających szansę na dialog, możliwość wymiany poglądów i działania grupowe. Niezbędne jest poznawanie Biblii przez konferencje, warsztaty, kursy, sympozja, konwersatoria, dni skupienia i rekolekcje. Parafianie mogą włączać się w organizowanie wystaw, konkursów i olimpiad biblijnych, możliwa jest formacja biblijna dzieci i młodzieży we współpracy ze szkołami. Korzystać należy z kompetentnych znawców Biblii związanych z wyższymi uczelniami katolickimi oraz naukowymi stowarzyszeniami, a także propagować biblijną literaturę: artykuły, czasopisma i książki.

Dobrze prowadzona formacja biblijna pomaga w poprawnym rozumieniu tajemnicy Kościoła i jest podstawą odnowy liturgii w parafii i jej środowiskach. Przejawia się ona w sposobie sprawowania czynności liturgicznych: czynnym zaangażowaniu uczestników liturgii, bogactwem tekstów biblijnych i komentarzy, oprawą muzyczną i bogatą formą, licznym współdziałaniem służby liturgicznej. Eucharystia nie może być sprawowana jedynie przez aktywnego kapłana dla biernego ludu Bożego; powinna być świętowaniem całej zaangażowanej wspólnoty. Wprowadzenie do mszału jasno wskazuje na potrzebę zaangażowania wszystkich uczestników zgromadzenia liturgicznego w jego przebieg. *Każdy*

⁵⁶ Zob. NW, nr 51.

⁵⁷ Zob. KB, nr 9; MKS, nr 18; KD, nr 34–36; por. J. Kozyra, *Kilka propozycji spotkań z Biblią*, w: Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. *Jezus Chrystus Jedyne Zbawiciel świata wczoraj, dziś i na wieki*. Program duszpasterski na rok 1996/97, Katowice 1996, s. 295–299.

z uczestników zgromadzenia eucharystycznego ma prawo i obowiązek wnieść wkład we wspólne uczestnictwo, w zależności od stopnia święceń i od spełnianej funkcji. Wszyscy zatem, tak słudzy liturgii, jak wierni, pełniąc swoje funkcje, mają czynić tylko to wszystko, co do nich należy, aby w ten sposób w samym porządku akcji liturgicznej ukazywał się Kościół ze swą strukturą różnych święceń i posług⁵⁸

Powyższe wskazania domagają się wielokierunkowych i zintegrowanych działań zwłaszcza związanych z katechezą oraz formacją dorosłych chrześcijan w diecezji i parafii. Oprócz zwykłej, wynikającej z bliskich relacji i dialogu, codziennej aktywności parafii w tym działaniu, potrzebne są inicjatywy międzyparafialne oraz diecezjalne. Tworzenie centrów duszpasterstwa i formacji, oratoriów, klubów dyskusyjnych, wieczornic, prowadzenie systematycznych i profesjonalnych szkoleń, tworzenie zespołów fachowców od kultury, edukacji, sportu, rozrywki itd., domaga się zespolonej pracy międzyparafialnej oraz diecezjalnej pod kierunkiem biskupa i powołanych przez niego specjalistów duchownych i świeckich⁵⁹ Kształtowanie liturgii nie odbywa się bowiem w zamkniętej salce katechetycznej, ale rozpoczyna w atmosferze zdrowych, międzyludzkich relacji szeroko rozumianej parafii, w jej środowiskach życia codziennego, zwłaszcza wśród młodzieży. W kształtowanie celebracji liturgicznych zaangażują się te osoby, które dzięki wcześniejszym relacjom będą mogły powiedzieć, że idą na Mszę świętą do siebie, wraz z bliskimi, a nie – jak to się często dzieje, aby doświadczyć zewnętrznej, instytucjonalnej obsługi. Z mocą należy to podkreślić: zaangażowanie dużego grona osób w świętowanie niedzieli będzie możliwe wtedy, gdy uczestnicy parafialnej Eucharystii oraz osoby tworzące pozostałe środowiska mieszkańców będą zbiorami w miarę do siebie przystającymi. Jeśli natomiast na Mszę św. przybędą jedynie nieliczni reprezentanci terytorium parafialnego, nierozumiani we własnych, świeckich środowiskach życia, wówczas zaangażowanie w przebieg celebracji pozostawione zostanie dla pojedynczych, wtajemniczonych „ekspertów” – tzw. pana kościelnego i etatowych pomocników.

Kształt duszpasterstwa parafialnego oraz styl życia i działania parafii wpływają z samego sposobu sprawowania niedzielnych Eucharystii. W zgroma-

⁵⁸ OWMR, nr 58; *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*, w: II PSP, nr 77, s. 203.

⁵⁹ Por. K. Półtorak, *Odnowa ewangelizacji w diecezji*, w: W. Przygoda (red.), *Ewangelizacja*, dz. cyt., s. 289–305.

dzeniu liturgicznym jak w lustrze odbijają się: sposób zaangażowania wiernych świeckich w życie Kościoła, relacje kapłanów z parafianami, duch współdziałania, aktywność środowiskowa lub jej brak. Ilość osób zaangażowanych w liturgię, jej harmonijny przebieg i rozbudowane obrzędy dają obraz wcześniejszego działania formacji liturgicznej, katechetycznej, jakości grup liturgicznych, zespołów muzycznych, stowarzyszeń i ruchów, które w niedzielnych celebracjach mogłyby odnajdować nowy impuls dla swoich statutowych celów działania⁶⁰ Niedzielna Eucharystia jest świętem całej rodziny parafialnej i sposób jej przeżywania daje obraz owej rodzinności, jest odbiciem jakości wspólnoty parafialnej. Staranne, piękne, radosne, zaangażowane przeżywanie liturgii zależy też od właściwego jej przygotowania.

I SASK zobowiązuje do respektowania kompetentnych wskazań Kościoła na temat właściwego kształtu sprawowanej liturgii oraz odpowiedniego jej przygotowania. *Każdą celebrację liturgiczną należy starannie przygotować przy zgodnym współdziałaniu wszystkich zainteresowanych oraz przy użyciu mszału i innych ksiąg liturgicznych, tak co do strony obrzędowej, jak i spraw duszpasterskich czy muzyki*⁶¹ Dużą rolę w poprawnym kształtowaniu liturgii mają formalnie ustanowione w parafii tzw. zespoły liturgiczne. Dobrze, jeżeli prace takiego zespołu wypływają z oddolnych inspiracji wiernych świeckich zatroskanych o jakość liturgii sprawowanej w swojej wspólnocie. W pracach takiego zespołu powinni uczestniczyć specjaliści różnych dziedzin w różnym wieku, zdolni zarówno do prowadzenia prac przygotowawczych, jak i animowania samego przebiegu liturgii⁶²

Celebrowanie Eucharystii można analizować w różnych obszarach: skupiając się na przeżywaniu duchowym i religijnym; eksponując walor estetyczno-teatralny celebracji, w tym jakość muzyki liturgicznej; wgłębiając się w treści biblijne, poetyckie, homiletyczne tekstów liturgicznych, czytań Pisma Świętego oraz homilii; czy nawet podchodząc do celebracji od strony psychologicznych stanów uczestników liturgii. Nie ma wątpliwości, że każdy z uczestni-

⁶⁰ „Wierni winni zdawać sobie sprawę, że należyte przygotowanie i czynne uczestnictwo w liturgii jest zadaniem wszystkich obecnych na świętym misterium, a nie tylko przewodniczącego kapłana. Stąd winni ochotnie angażować się w sprawowanie świętych tajemnic stosownie do swych możliwości i wyznaczonej im funkcji w zgromadzeniu liturgicznym” Zob. KB, Wskazania 5.

⁶¹ OWMR, nr 111.

⁶² *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*, w: II PSP, nr 83, s. 204–205.

ków liturgii niesie w sobie własne przeżycia, stany duchowe oraz oczekiwania. Świadomość tych bogatych interakcji w procesie celebracji liturgicznych domaga się zwłaszcza od jej protagonistów wcześniejszego dobrego przygotowania. Oczywiście są wielokrotne próby zespołów chóralnych, scholi, muzyków, kantorów, ale z przygotowania nie można zwalniać nikogo z pozostałych uczestników akcji liturgicznej, a zwłaszcza przewodniczącego liturgii niedzielnej – kapłana, najczęściej proboszcza. Powinien on przygotować się merytorycznie i duchowo, wybrać teksty liturgiczne i biblijne, dopasować pieśni, a zwłaszcza opracować homilię⁶³

Zadaniem kapłana jest zwłaszcza solidne przygotowanie homilii, która *powinna być wygłoszeniem biblijnego kerygmatu z moralnymi wskazaniem, w sposób zrozumiały, z zachowaniem kontaktu wzrokowego, środków retorycznych i gestykulacji stosownej do treści*⁶⁴ Nie wgłębiając się w teorię sztuki głoszania kazań, należy podkreślić, że tzw. odbiór kazania jest rzeczywistością złożoną; składa się na ten proces wiele elementów treściowych, formalnych, a także wzajemne oddziaływanie kaznodziei i słuchaczy. Jedno jest pewne: kazanie musi być dobrze przygotowane: *konieczne jest głoszenie słowa w taki sposób, aby wszyscy dobrze słyszeli i rozumieli treść przepowiadania. Używać należy poprawnego języka, (...) tempo i ekspresja głosu muszą być zharmonizowane z celem i treścią kazania. (...) Kazanie powinno być zwarte, z dobrze zaakcentowaną puentą umożliwiającą wyciągnięcie praktycznych wniosków*⁶⁵ Wymagania stawiane kazaniu domagają się wcześniejszej solidnej pracy kaznodziei, a doświadczenie życiowe wskazuje, jak wiele pozostaje do życzenia w tej materii. Dobre kazanie i jakość liturgii są ze sobą ściśle powiązane, dlatego konieczne jest stałe doskonalenie umiejętności kaznodziejskich przez kleryków,

⁶³ KB, nr 13; 39–40. Dobrze przygotowana liturgia kształtuje wewnętrzną strukturę wspólnoty liturgicznej i wpływa na środowisko całej parafii, dlatego istotne jest zintegrowanie wszystkich tekstów liturgicznych. Ważne jest przygotowanie tematu dnia, formularza Mszy św., czytań biblijnych, pieśni i innych tekstów oraz odpowiednich wprowadzeń i komentarzy, a zwłaszcza trafnej homilii. „Należy dbać o to, aby treść homilii była połączona z tekstami liturgicznymi, tematem danej Niedzieli i tekstami mszalnymi, gdyż rok liturgiczny i teksty mszalne sprzyjają głębszemu zrozumieniu słowa Bożego” Zob. NE nr 36. „W każdej wspólnotce parafialnej winna istnieć schola liturgiczna, kilku psalterzystów wykonujących na zmianę psalm responsoryjny we Mszy św., a także osoby przewodniczące w śpiewie wiernych” Zob. KB, nr 43.

⁶⁴ NE, nr 50; KB, nr 10.

⁶⁵ NE, nr 96–100.

kapłanów oraz osoby wspierające proces powstawania jednostek homiletycznych⁶⁶

I SASK kieruje szczegółowe wskazania w odniesieniu do przygotowania, konstruowania i wygłaszania homilii. Tę ważną część Eucharystii widzi w kategoriach eklezjotwórczych, homilia bowiem daje uczestnikom liturgii szansę konfrontacji Bożego słowa z ich aktualnym życiem eklezjalnym, okazję wprowadzenia mocy objawiającego Boga w praktykę życia osobistego oraz wspólnotowego. Dlatego homilia powinna być ściśle związana z liturgią i aktualną egzystencją słuchaczy, dotyczy to więc również realiów życia wspólnoty lokalnej oraz całej parafii. Homilia nie może posiadać kompozycji przypadkowej, jej temat ma być ściśle związany z przesłaniem liturgii dnia, powinien przenikać aktualne problemy środowiska, a cel jednostki homiletycznej ma konkretnie ukierunkowywać praktykę życia słuchaczy. Cel homilii powinien charakteryzować się jasnością, konkretnością, a uczestnicy liturgii powinni otrzymać zachęty i motywacje do jego realizacji⁶⁷

Na podstawie homilii należy przygotować krótkie wprowadzenie wstępne, ewentualne wprowadzenia do czytań, a przede wszystkim modlitwę powszechną oraz ustalić odpowiednie pieśni. Msza św. ma także wymiar katechetyczny: z jednej strony tłumaczy treści chrześcijańskie, wprowadza w ich przeżywanie podczas Mszy św., a z drugiej – wiąże je z życiem codziennym uczestników liturgii. Podczas homilii i kazań czasem można wprowadzać tzw. składanie świadectw przez osoby świeckie⁶⁸ Autentyczny przykład, podzielenie się doświadczeniem działania Boga i Jego łaski w życiu konkretnych osób, ma dużą siłę przekonywania, znacznie przyczynia się do otwartości słuchaczy kazania na

⁶⁶ Por. NE, nr 102; 105. „Postuluje się powoływanie grup homiletycznych w parafiach, które wspólnie z duchownymi miałyby za zadanie przygotowanie i doskonalenie homilii dla dorosłych, młodzieży, dzieci, szczególnie od strony treści egzegetycznych, przykładów i formy przekazu. Takie grupy homiletyczne wnosząby niezastąpiony wkład w przygotowanie i ocenianie homilii. Inną formą uzyskania od parafian oceny i sugestii na temat przepowiadania jest zbieranie anonimowych opinii na kartkach” Tamże. W teorii kaznodziejskiej postuluje się metodę przygotowywania kazania przez kaznodzieję wraz z grupą – wspólnotą osób świeckich, z wykorzystaniem metod pracy z tekstem biblijnym, wpływającymi z dyskusji sugestiami co do aplikacji egzystencjalnych. Choć w polskich warunkach metoda wydaje się dość śmiała, to jednak szukając odnowy parafii, warto także tej dziedzinie poszukiwać inspiracji. Zob. R. Zerfass, *Od perykopy do homilii*, t. 2. Z j. niemieckiego przełożyli R. Hajduk, A. Szczepańska-Krasoń, Kraków 1995, s. 59–83.

⁶⁷ Zob. NE, nr 45–51; KB, nr 11.

⁶⁸ Zob. NE, nr 107; KB, nr 11.

głoszone prawdy, wzmacnia siłę perswazyjną prezentowanych argumentów i mobilizuje do zawierzenia Bogu i Jego słowu.

LIKE THE EUCHARIST LIKE THE PARISH. DIRECTIONS FOR RENEWAL PARISH MINISTRY

Summary

Pastoral renewal through renewal of the Sunday assembly of believers is associated with multiple lines of action. At the forefront is the need for awareness of being the mysteries of faith and the Church, including in-depth evangelization and catechetical activities associated with the mystery of the Eucharist and the Church. Transformation of the parish road from hierarchical institutions to the parish as a living organism passes through the ecclesial community celebration of the sacraments, so that given by the priest, and lived by the laity, led to the survival of participation in the Church. Password: Like the Eucharist, like the parish mobilizes for an immediate, general work of renewal of the diocesan celebration of the Eucharist, especially on Sundays, in the spirit of Vatican II, to support the transformation in the modern parish. It should also transform the practice of Polish piety, also present in large cities, which tends to marginalize the Eucharist, the Mass. like „the way” to be completed practices of devotion. The Eucharist is often „lost” in the practice of the parish of the more popular and dripping with sentimentality occasional church services: month – of Mary evening devotions to the Blessed Virgin, Rosary Way of the Cross, to the Divine Mercy. Do not depreciating in any way these and other services, it is worth paying attention to the importance of the Eucharist and other liturgical accentuate the proportions in the thinking and practice of pastoral.

Key words: parish, community, laity, small groups, formation.

Translated by Mirosława Landowska